

TO BE, OR NOT TO BE

Beograd i Priština su veoma brzo “postigli dogovor” u vezi carinskih pečata Kosova. Kako i ne bi kada je do dogovora došlo tako što je Evropska unija (EU) osmislila rešenje i poslala ga u Beograd i Prištinu zajedno sa upozorenjem da će se strana koja ne prihvati dogovor suočiti sa posledicama. Upozorenje je očigledno ozbiljno shvaćeno. Srpski i kosovski pregovarači **Borko Stefanović** i **Edita Tahiri** su se na sastanku u Briselu saglasili sa onim što je predloženo, pozirali pred novinarima uz osmehe i prigodne izjave, a potom otputovali u Beograd i Prištinu da svako svojoj javnosti objašnjava da je upravo njihova strana “postigla uspeh”.

Rešenje za carinski pečat koji je predložila EU je kompromis između stavova Beograda i Prištine. Problem oko carinskog pečata Kosova je nastao u februaru 2008. godine kada je Kosovo samoproglasilo nezavisnost i prestalo da koristi pečate carine UNMIK-a (misija Ujedinjenica nacija ustanovljena rezolucijom Saveta bezbednosti 1244 iz juna 1999. godine koja je preuzela administiranje Kosovom posle povlačenja srpske vojske i policije) i ustanovilo sopstvenu carinu sa pečatom na kome je pisalo “Republika Kosovo”. Srbija, koja je odbila da prizna nezavisnost Kosova, nije priznala nove pečate, što je onemogućilo da se roba sa Kosova uvozi u Srbiju ili da prolazi kroz Srbiju u tranzitu. Za Srbiju nije sporno da je Kosovo posebna carinska zona. To je potvrđeno prilikom potpisivanja Sporazuma o slobodnoj trgovini – CEFTA u aprilu 2006. godine kada je Kosovo pod imenom “Kosovo – UNMIK”

ravnopravno tretirano Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Bugarskom, Crnom Gorom, Hrvatskom, Makedonijom, Moldavijom, Rumunijom i Srbijom. Problem je nastao u pečatu. Beograd je insistirao da pečat kosovske carine bude “statusno neutralan”, odnosno da ne sadrži naziv “Republika Kosovo”, kao ni grb Kosova. Kosovo je insistiralo da pečat njihove carine ima oznake državnosti. Problem nije mogao da bude rešen tri godine, da bi na kraju EU presekla “gordijev čvor” i odlučila da će budući pečat nositi ime “carina Kosova”. Time je učinjen ustupak albanskoj strain, jer na pečatu više nema oznake – UNMIK, a postoji i reč Kosovo. Čini se da je veći ustupak učinjen srpskoj strain, jer na budućem pečatu nema grba Kosova, kao ni natpisa “Republika Kosovo”.

Tako je naizgled veoma lako rešena dugogodišnja kriza u odnosima Beograda i Prištine. Zbog te krize roba sa Kosova od 2008. godine ne može u Srbiju, a od juna ove godine, posle zabrane kosovske vlade, ni srpska roba ne može na Kosovo. Posledica carinskog rata je spaljivanje jednog graničnog prelaza i pokušaj vlade u Prištini da na silu zauzme granične prelaze što je dovelo do sukoba sa građanima srpske nacionalnosti u kojima je ubijen jedan policajac. Tako je Kosovo dovedeno na ivicu rata i umalo su poništeni desetogodišnji naponi međunarodne zajednice da se stanje na ovoj teritoriji normalizuje. Kako bi bio sprečen dalji sukob, intervenisale su međunarodne vojne snage - KFOR koje su zadužene za bezbednost na Kosovu.

Odgovor srpskih stanovnika na vojnu akciju KFOR-a bio je postavljanja barikada na putevima na severu Kosova. Bilo je potrebno mnogo umešnosti da ne dođe do sukoba građana srpske nacionalnosti i međunarodnih snaga, kao i da se usvoji sporazum koji je omogućio smirivanje situacije.

Tokom ove krize na severu Kosova, Evropska unija je mogla da se podseti kako je na Balkanu lako izazvati sukobe, kako je rat kada jednom izbije teško zaustaviti i kako je u nekoliko dana ili čak sati moguće poništiti sve pozitivne napore koji se sprovode godinama. Snaga koju narodi Balkana imaju za destrukciju i sukob nikada se ne sme potceniti.

Da li je način na koji je prevaziđen problem carinskih pečata znači da je EU konačno našla formulu da reši probleme koji postoje između Beograda i Prištine? Ili su ozbiljnost situacije i opasnost da dođe do novog sukoba na Balkanu naterali EU da se ozbiljnije pozabavi traženjem rešenja, vodeći pri tom računa da ona budu kompromisna? Da li su Beograd i Priština suočeni sa oštrim porukama iz Evropske unije postali kooperativniji? Čini se da je svaki od ovih faktora donekle uticao na rešenje krize. Međutim, najvažnije je da je EU, uplašena mogućnošću da izbije novi sukob na Balkanu, shvatila da mora da uloži više truda i autoriteta u rešavanje odnosa između Beograda i Prištine. Utisak je kao da je EU konačno razumela da je problem na zapadnom Balkanu pre svega evropski problem. Na kraju krajeva, to je ekonomska računica. Milijarde evra su uložene na zapadni Balkan od strane EU i Brisel neće dozvoliti da ta investicija propadne.

Na primeru krize u bivšoj Jugoslaviji, Unija je mogla da nauči koliko je ekonomski isplativije delovati odmah po izbijanju sukoba nego lečiti posledice i ulagati u obnovu porušenog.

Da EU ima plan po kome je neophodno rešiti otvorena pitanja u odnosima Beograda i Prištine, uz istovremen snažan pritisak na obe strane, moglo se videti tokom nedavne posete nemačke kancelarke **Angele Merkel** Beogradu. Na konferenciji za štampu postavila je jasne uslove koje Beograd mora da ispuni kako bi Srbija dobila status kandidata za člana Evropske unije. Iznenadno intenzivno angažovanje nemačkih političara na zapadnom Balkanu pokazuje da ovaj region definitivno napuštaju Sjedinjene američke države (SAD), čiji su spoljopolitički prioriteti borba protiv globalnog terorizma i uspostavljanje nove ere u odnosima sa zemljama "Arapskog proleća", kao i sa Kinom. Brigu o zapadnom Balkanu kao "evropskom problemu" preuzima Evropska unija, odnosno Nemačka kao njena najvažnija članica. Da je tako, mogli su da se uvere i u Prištini kada je nemački ministar spoljnih poslova **Gvido Vestervele** predstavnicima kosovske vlade objasnio šta se od njih očekuje, a to se posebno pokazalo kada je kosovski premijer **Hašim Tači** za svega 24 sata prvo odbio, pa potom prihvatio Sporazum koji je KFOR postigao sa Srbima na severu Kosova.

SAD će ostati najvažniji međunarodni faktor podrške nezavisnosti Kosovu, ali kosovska Vlada više neće moći da se skriva iza Vašingtona kada joj se ne sviđaju zahtevi EU. Jednostavno, Kosovo je upućeno da svoje probleme rešava u Evropi.

Zahtev nemačke kancelarke Merkel iznet u Beogradu da **“Srbija ukine paralelne institucije na severu Kosova”** izazvao je burnu reakciju srpske javnosti. Vlast je dovedena u neprijatnu situaciju da javno odbaci ovaj zahtev, jer bi njegovim ispunjavanjem prekršila Ustav Srbije. Utisak je da srpska vlada nije bila nesklona kompromisu sa EU ni oko “paralelnih institucija”, ali da je očekivala da to bude proces koji će se odvijati daleko od očiju javnosti kako joj ne bi bio narušen rejting pre izbora u Srbiji. Činjenica je da se kancelarka Merkel odlučila da javno objavi zahteve koje Srbija treba da uspunji kako bi nastavila sa procesom pridruživanja EU – jasna je poruka vlastima u Srbiji. Evropljanima je dosta spinovanja njihovih poruka u domaćoj javnosti zbog kojih građani kako Srbije, tako i Kosova ne znaju šta EU od njih očekuje i zbog čega dobijaju lažnu nadu da je probleme moguće rešiti ispunjavanjem nereálnih očekivanja. Uniji je dosta dugotrajnih i iscrpljujućih pregovora Beograda i Prištine na kojima se priča o prošlosti i koji se završavaju bez rešenja. Pored toga, iskustvo sa pregovorima pokazuje da su dogovori čak i oko malih pitanja postizani uvek posle pritisaka EU na obe strane. Zato je EU odlučila da promeni strategiju, a na pozornicu zapadnog Balkana je stupila Nemačka čiji političari su sa hiruškom preciznošću postavili dijagnozu i ponudili rešenje. Po principu, uzmi ili ostavi.

Zahtev kancelarke Merkel da Srbija ukine svoje institucije na Kosovu je do te mere iznenadio srpsku javnost da se skoro niko nije bavio njenim drugim porukama koje je donela u Beograd. Recimo, poseta nemačke kancelarke i njene poruke u Beogradu su u drugim prestonicama zapadnog Balkana ocenjene

“prosrpskim”. Nikada do sada nijedan nemački kancelar nije tako jasno poručio da će Srbija postati članica EU, da neće biti novih uslova osim onih koji su pomenuti, kao i da se od Srbije neće tražiti formalno priznanje nezavisnosti Kosova.

Prosto rečeno, Srbiji se pružila prilika da upravo Nemačka stane iza njene kandidature za članstvo u EU. Srbija naravno, može da odluči da li pod uslovima koje je iznela kancelarka Merkel želi da postane član EU ili ne. Ukoliko želi, mnogo je bolje da iza sebe ima najmoćniju zemlju Evrope nego da prikuplja podrške manjih zemalja koje jesu prijatelji Srbije, ali koje će se pre ili kasnije povinovati zahtevima Nemačke.

Razlog za promenu strategije EU leži verovatno i u činjenici da je Brisel uveren da je većina političkih snaga kako u Srbiji, tako i na Kosovu proevropski orjentisana, odnosno da su evropske integracije postale društveno opredeljenje koje nema veze sa pojedinačnim strankama. To je tačno. Srpsko društvo je poslednjih nekoliko godina evropske integracije prihvatilo kao cilj koji podržava većina relevantnih političkih stranaka. Za takvu promenu ključna je bila 2008. godina kada je Socijalistička partija Srbije (SPS), stranka bivšeg predsednika Srbije Slobodana Miloševića izvršila reformu, postala deo evropske koalicije prihvativši učlanjenje Srbije u EU kao svoj programski zadatak. Te godine se raspala ultranacionalistička Srpska radikalna stranka (SRS), koja je kao najjača i najpopularnija opoziciona stranka bila najveći protivnik evropskih integracija Srbije. Iz ove stranke nastala je Srpska napredna stranka (SNS) koja je preuzela najveći deo infrastrukture i birača bivše SRS.

Od osnivanja, SNS je najjača opoziciona stranka koja je svoje mesto našla na desnom centru političke scene i koja je takođe prihvatila EU kao svoj politički cilj. Do tada su evropske integracije u Srbiji doživljavane kao partijski cilj pre svega vladajuće Demokratske stranke (DS) predsednika **Borisa Tadića** kao nekoliko manjih proevropskih stranaka među kojima su najznačajnije Liberalno-demokratska partija (LDP) **Čedomira Jovanovića** i G17 Plus **Mladana Dinkića**. Prihvatanjem evropskih integracija od strane SPS-a i SNS-a demokrate su izgubile monopol na evropske integracije. Pitanje učlanjenja zemlje u EU postalo je opštedruštveni cilj, što je dobro za Srbiju. Računica lidera DS-a Tadića nije bila bez osnova. Demokrate su godinama pobeđivale na izborima zalažući se za evropske integracije (koaliciona izborna lista ove stranke na poslednjim izborima zvala se “Za evropsku Srbiju”) i bilo je potpuno jasno da tako neće moći zauvek, odnosno da je potrebna promena priče. Zato je bilo logično priču o evropskim integracijama učiniti opštom, jer bi se svaki uspeh u tom procesu, bez obzira što ga sada baštini većina stranaka, najviše pripisivao DS-u. Takođe je bilo logično da se u tim uslovima DS okrene novoj priči – ekonomiji. Ekonomija je tema u kojoj stručnost građani pripisuju DS-u i bilo je potpuno prirodno da stranka svoju šansu potraži upravo tu. Pripreme za to, DS je počela još tokom kampanje za izbore 2008. godine dajući predizborna obećanja kao su “sto hiljada novih radnih mesta”, nove investicije, rast životnog standarda, subvencije od 100 evra po hektaru poljoprivrednog zemljišta... Problem za DS je nastao kada je 2008. godine počela svetska ekonomska koja je pogodila i Srbiju.

Zemlja je skoro ostala bez stranih investicija, došlo je do pada životnog standarda, a prema podacima sindikata skoro 400 hiljada ljudi je ostalo bez radnih mesta. Tako je DS na predstojećim izborima ostala zavisna od priče o evropskim integracijama, koja više nije bila samo njihova.

Do sada su proevropske stranke u Srbiji uvek dobijale podršku EU zbog izbora. Zato su za javnost u Srbiji poruke nemačke kancelarke delovale veoma iznenađujuće, jer nikako ne pomažu DS-u na izborima koji slede u Srbiji. Bilo je još čudnije kada su samo nedelju dana posle posete Merkelove, u Brisel u posetu evropskom komesaru za proširenje EU **Štefanu Fileu** došli lideri opozionog SNS-a **Tomislav Nikolić** i **Aleksandar Vučić**. To je jasna poruka da EU naredne izbore u Srbiji ne smatra sudbonosnim, odnosno da je ubeđena da će Srbija nastaviti putem evropskih integracija ko god da čini većinu od relevantnih stranaka.

Vladajuće demokrate su se tako našle “ni na nebu, ni na zemlji”. Kao vlast imaju odgovornost za sve što se dešava u zemlji od ekonomije do Kosova, a pri tom su javno suočeni sa zahtevima koje, ako private, rizikuju da u izbornu kampanju uđu pod optužbama da su izdali srpski narod na Kosovu. S druge strane, prirodna tema za DS su evropske integracije i stranka ne može tako brzo da pronade drugu temu po kojoj bi bila uverljiva za birače. Najveći problem demokrata je u tome što moraju da pokušaju da nađu rešenje sa EU, a pri tom će se svako popuštanje, posle javnih zahteva nemačke kancelarke, tumačiti kao poraz ili slabost.

Pored toga, DS nema kontrolu nad Srbima sa severa Kosova čije je većinsko političko raspoloženje radikalno, a njihovi izabrani politički predstavnici su uglavnom pripadnici opozicionih stranaka u Srbiji. Srbi sa severa Kosova su posebno zabrinuti zbog poruka nemačke kancelarke, tako da su čak i sporazum o carinskim pečatima, koji je statusno neutralan, tumačili kao poraz Srbije i tražili ostavku srpskog pregovarača Borka Stefanovića. To je loša atmosfera u kojoj je DS prinuđena da traži rešenja sa EU, a da pri tom bude pod stalnim pritiskom da može da bude optužena za izdaju Kosova. Poslednje vesti o postavljanju barikada na severu Kosova zbog blokade jednog alternativnog prelaza između Srbije i Kosova od strane KFOR-a samo pokazuju da bi na severu Kosova moglo da dođe do eskalacije sukoba.

Svaka eskalacija sukoba na severu Kosova može da bude potencijalni problem za DS u izbornoj kampanji. Broj Srba sa severa Kosova u ukupnom biračkom telu Srbije nije tako veliki, ali njihov uticaj na ostale birače po tako osetljivom pitanju kakvo je Kosovo, veoma je snažan.

Jasno je da Tadićeve demokrate grozničavo pokušavaju da nađu rešenje za situaciju u kojoj su se našli. Vreme ne radi za DS i ako ova stranka bude morala da "guta gorke pilule", bolje da to učini sada nego tokom izborne kampanje. A pilule su počele da se pojavljuju. Tako je srpski ministar za Kosovo i istaknuti član DS-a **Goran Bogdanović** izašao u javnost sa novom idejom **"da su Srbi na severu Kosova spremni da plaćaju akcize i porez, ali da taj novac ostane tom delu pokrajine i da se njime razvijaju lokalne samouprave."**

Ovo je prva javna izjava u kojoj neki srpski funkcioner prihvata da se carina naplaćuje na Kosovu, doduše pod uslovom da ove prihode koriste lokalne samouprave. Ipak sama ideja da se carina naplaćuje na severu Kosova je veliki kompromis i znak popuštanja od strane Srbije. Pored toga, ugledni srpski dnevni list Danas objavio je vest da je Srbija spremna da prihvati da Euleks preuzme sudove na severu Kosova, kao i da se carinici Euleksa nađu na dva sporna granična prelaza između Kosova i Srbije. Pokaže li se ova vest tačnom, biće to prvi korak ka ukidanju srpskih institucija na severu Kosova. Srbi na severu Kosova ne priznaju vlast Prištine pa samim tim ni kosovsko pravosuđe. Zato na severu Kosova rade srpski sudovi koji su u okviru pravosudnog sistema Srbije. Ukidanjem ovih sudova i davanjem Euleksu da kontroliše sudove, ukinula bi se jedna od srpskih institucija na severu. Ipak ona ne bi došla u ruke Albancima već Euleksu i upravo to bi mogao da bude "kompromis" prihvatljiv za Srbe. Zaposleni u srpskim sudovima na severu Kosova na najavu ove odluke već su reagovali protestom.

Sada je više nego jasno da je nemačka kancelarka Merkel za samo nekoliko nedelja učinila više na pokretanju procesa na zapadnom Balkanu nego što je učinjeno poslednjih nekoliko godina.

Da li će robusna nemačka taktika dati rezultate kakve očekuje EU – niko u ovom trenutku ne može da zna. Činjenica je da su problemi počeli da se rešavaju.

Možda je najvažniji rezultat novog pristupa da su u srpskom i kosovskom društvu otvorena pitanja o problemima, uslovima koji se očekuju da Srbija i Kosovo ispune, kao i da građani tačno znaju šta se od njihovih rukodstava traži. Jednostavno, ukinuta je demagogija koja je inače veoma prisutna u politici na zapadnom Balkanu, posebno u izbornim kampanjama. Stvoreni su svi uslovi da srpsko i kosovsko društvo, poznajući sve činjenice, donese odgovorne odluke o svojoj budućnosti. To je ogroman napredak.